

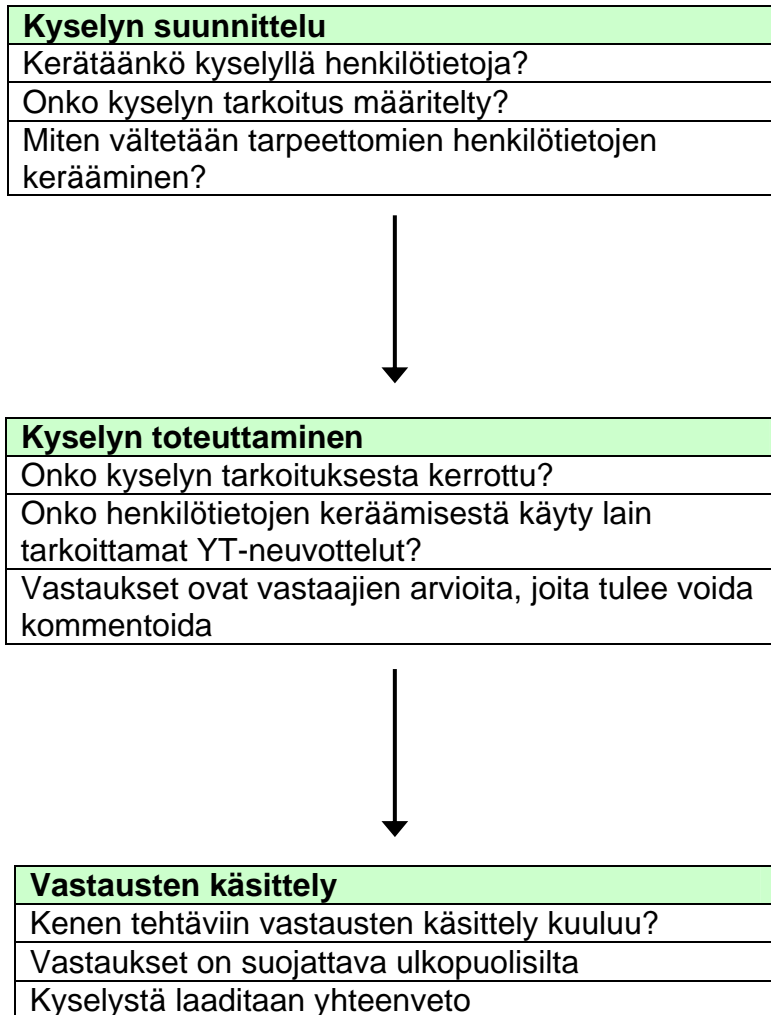
TIETOSUOJAVALTUUTETUN TOIMISTO

**HENKILÖTIETOJEN KERÄÄMINEN
KOULUTUKSEN ITSEARVIOINTIIN
LIITTYVISSÄ KYSELYISSÄ**

Päivitetty 27.07.2010

www.tietosuoja.fi

ITSEARVIOINTIIN LIITTYVÄN KYSELYN TOTEUTTAMINEN

HENKILÖTIETOJEN KERÄÄMINEN KOULUTUKSEN ITSEARVIOINTIIN LIITTYVISSÄ KYSELYISSÄ

Kyselyjen tekeminen liittyy koulutuksen itsearviointiin

Koulutuksen arvioinnin yhtenä tavoitteena on koulutuksen kehittäminen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹. Koulutuksen arvioinnilla turvataan koulutuspalvelujen laatu².

Arviointijärjestelmän tarkoituksena on tuottaa koulutuksen paikallisessa, alueellisessa ja valtakunnallisessa kehittämistyössä ja päätöksenteossa tarvittavaa tietoa. Opiskelijat ja heidän huoltajansa saavat arvioinnista tietoa opetukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta sekä erilaisten valintojen tekemiseksi.

Koulutuksen järjestäjien tulee sen vuoksi arvioida suunnitelmallisesti ja koulutuksen tavoitteisiin nähden kattavasti antamaansa koulutusta ja sen vaikuttavuutta. Itsearviointi käsittää sekä oppilaitostason että koulutuksen järjestäjätason, kuten kuntatason, arvioinnin. Paikallisesta arviointitoiminnasta ja sen kehittämisestä vastaavat ensisijaisesti koulutuksen järjestäjät. Keskeiset tulokset julkistetaan.

Opetuksen tai koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus osallistua ulkopuoliseen arviointiin. Opetusministeriö ja sen yhteydessä toimiva koulutuksen arviointineuvosto vastaavat ulkopuolisesta arviointitoiminnasta ja sen kehittämisestä. Opetushallitus osallistuu osana koulutuksen arviointiasiantuntijoiden verkostoa opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden mukaisten oppimistulosten arviointiin³.

Tätä itsearvioinnissa syntynyttä tietoa voidaan käyttää ulkopuolisessa arvioinnissa. Toisaalta ulkopuolinen arviointi voi ohjata koulutuksen järjestäjiä suuntaamaan itsearviointia myös niille koulutuksen osa-alueille, jotka kulloinkin ovat valtakunnallisen arvioinnin kohteena.

KYSELYN SUUNNITTELU

Kerätäänkö kyselyillä henkilötietoja

Opetuksen arvioinnissa opiskelijoille voidaan tehdä erilaisia kyselyitä, joissa saatetaan tiedustella heidän käsitystään saamastaan opetuksesta. Arvioinnin kohteena voi olla esimerkiksi pedagogisten järjestelyiden laatu ja henkilöstön ammattitaito.

Kyselyitä suunniteltaessa tulee selvittää, käsitelläänkö tai muodostuuko toiminnassa henkilötietoja⁴. Opetuksen laatua koskevat arviointitiedot ovat henkilötietoja silloin, kun ne voidaan yhdistää tiettyyn opettajaan jollakin tavalla. Yhdistäminen voi tapahtua nimen ohella myös jonkin muun seikan perusteella. Esimerkiksi tieto siitä, minkä aineen

¹ Perusopetuslain 21§, lukiolain 16 §, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 24 §, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 15 §, taiteen perusopetuksesta annetun lain 7 §, vapaasta sivistystyöstä annetun lain 7 §, ammattikorkeakoululain 9 §, yliopistolain 5 §.

² Koulutuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään laeissa, päätetään valtioneuvoston päätöksellä sekä määrätään opetushallituksen antamissa valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa. Lisäksi koulutuksen järjestäjä määrää paikallisista koulutuksen tavoitteista opetussuunnitelmissaan.

³ Kts. valtioneuvoston asetus koulutuksen arvioinnista 150/2003.

⁴ Henkilötietolain 3 §:n 1 kohta.

opetuksesta on kyse, yksilöi usein myös aineen opettajan ainakin, jos tiedetään, mihin opetusryhmään vastaajat kuuluvat.

Jos arviointikyselyissä annetut vastaukset voidaan yhdistää opettajiin, kyselyn toteutuksessa käsitellään henkilötietoja. Henkilötietojen käsittelystä on kyse myös silloin, kun kyselystä ilmenee vastaaja.

Onko kyselyn tarkoitus määritelty

Ensimmäiseksi tulee määritellä, mitä tarkoitusta varten henkilötietoja käsitellään eli mihin henkilörekisteriä on tarkoitus käyttää⁵. Viranomaisten lakisääteiset tehtävät edellyttävät usein henkilötietojen käsittelyä. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus määritellään rekisterinpitäjän eri tehtävien perusteella. Koulutuksen arviointikyselyissä henkilötietojen käsittelyn tarkoitus on laissa säädetty koulutuksen arviointi. Henkilötietojen käsittelyn määrittely rajaa henkilötietojen tulevaa käsittelyä.

Rekisterinpitäjä⁶ vastaa siitä, että henkilötietoja käsitellään lain vaatimusten mukaisesti. Itsearviointissa rekisterinpitäjänä toimii koulutuksen järjestäjä, jonka lakisääteisiin tehtäviin koulutuksen arviointi kuuluu. Oikeus henkilötietojen käsittelyyn perustuu muussa laissa säädettyyn tehtävään tehdä itsearviointeja⁷.

Jos kyselyin kerättäviä henkilötietoja olisi tarkoitus käyttää koulutuksen arvioinnin ohella myös johonkin muuhun tarkoitukseen, se tulisi ilmetä henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen määrittelystä. Työnantaja voi esimerkiksi käsitellä työntekijöidensä henkilötietoja selvittääkseen heidän koulutustarvettaan. Henkilötietojen käsittely liittyy tällöin henkilöstöhallinnon tarpeisiin.

Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain (työelämän tietosuojalaki) tarkoituksena on vastata yksityiselämän suojaa koskeviin kysymyksiin nimenomaan työelämän alueella. Työnantajan on kerättävä työntekijää koskevat henkilötiedot ensi sijassa työntekijältä itseltään. Jos henkilötietoja kerätään muualta, työntekijältä on yleensä hankittava suostumus tietojen keräämiseen. Asiakaspalautteen kerääminen voi kuitenkin olla poikkeus⁸.

Työnantajan oikeus käsitellä työntekijän henkilötietoja perustuu henkilötietolain 8 §:n 1 momentin 5 kohtaan. Työnantaja voi kerätä työntekijöistä vain välittömästi työsuhteen kannalta tarpeellisia henkilötietoja, mikä ilmenee työelämän tietosuojalain 3 §:stä. Tietojen tulee liittyä työsuhteen osapuolten oikeuksien ja velvollisuuksien hoitamiseen tai työtehtävien erityisluonteeseen. Tiedot voivat liittyä esimerkiksi työtehtävien suorittamiseen. Tarpeellisuusvaatimuksesta ei voida poiketa edes työntekijän suostumuksella. Lisätietoja Työministeriön esitteestä Työelämän tietosuoja.

Miten vältetään tarpeettomien henkilötietojen kerääminen

Koulutuksen järjestäjä määrittelee etukäteen arvioinnin kohteen. Henkilötietojen käsittelyn tulee olla asiallisesti perusteltua sen hetkisen arvioinnin kannalta⁹. Kaikissa käsittelyn vaiheissa keräämisestä säilyttämiseen saakka voi käsitellä vain sillä hetkellä

⁵ Henkilötietolain 6 §.

⁶ Henkilötietolain 3 §:n 4 kohta.

⁷ Henkilötietojen käsittely perustuu henkilötietolain 8 §:n 1 momentin 4 kohtaan.

⁸ Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 4 § ja lain perustelut HE 75/2000.

⁹ Henkilötietolain 6 §.

suoritettavassa koulutuksen arvioinnissa tarpeellisia tietoja¹⁰. Kysely tulee suunnitella siten, ettei kerätä tarpeettomia henkilötietoja.

On arvioitava, edellyttääkö itsearvioinnin toteuttaminen vastaajien tunnistamistietojen keräämistä. Yleensä vastaaminen voi tapahtua nimettömästi. Vastaajien nimien keräämiseen tulee olla erityiset perusteet. Esimerkiksi kilpailuun osallistuvan vastaajan nimi voidaan kerätä erillisellä lipulla. Vastausten oikeellisuuden kannalta on kuitenkin tärkeää varmistaa, että vastaajana on opiskelija eikä kuka tahansa anonyymi internetin käyttäjä.

Jos kyselyn tavoitteena on opetuksen laadun selvittäminen, vastauksesta voi ilmetä, minkä aineen opetusta vastaukset koskevat. Kysely tulee kuitenkin muotoilla siten, että opettajien henkilötietoja ei kerätä tarpeettomasti ja asiattomasti. Tarkoituksena ei ole arvioida opetusta antavaa opettajaa henkilönä vaan opetuksen laatua. Kyselyn vastaajaa ohjataan antamaan asiallisia vastauksia. Esimerkiksi tyhjät vastauskentät saattavat olla ongelmallisia.

KYSELYN TOTEUTTAMINEN

Onko kyselyn tarkoituksesta kerrottu

Rekisteröidyillä on oikeus saada tieto heistä kerättävien henkilötietojen käsittelystä¹¹. Tietojen antaminen rakentaa luottamusta. Rekisterinpitäjä on vastuussa informoinnin toteuttamisesta.

Opiskelijoille tehtävään kyselyyn tulee liittää lähete, jossa kerrotaan, että vastaaminen on vapaaehtoista. Lähetteessä tulee myös kertoa, kuka kerää henkilötietoja ja mihin tarkoitukseen tietoja kerätään.

Opettajille tulee kertoa tehtävästä kyselystä ja sen tarkoituksesta, jos kyselyssä kerätään heitä koskevia tietoja. Tärkeää on informoida, mitä tarkoitusta varten tietoja kerätään ja mille tahoille tietoja säännönmukaisesti luovutetaan. Hyödyllistä on myös tietää, kuinka kauan henkilötietoja sisältävää aineistoa säilytetään. Informoinnin voi antaa esimerkiksi kyselyn toteutukseen liittyvällä tiedotteella. Suositeltavaa kuitenkin on, että informointi annetaan kirjallisesti.

Mikäli kerättyjä tietoja olisi tarkoitus käyttää työntekijöiden luotettavuuden selvittämiseksi, työnantajan tulisi kertoa tällaisten tietojen hankkimisesta etukäteen. Työnantajan olisi kerrottava työntekijälle muualta kerätyistä tiedoista, ennen kuin tietoja käytettäisiin työntekijää koskevassa päätöksenteossa.

Onko henkilötietojen keräämisestä käyty lain tarkoittamat yt-neuvottelut

Työntekijän henkilötietojen kerääminen työsuhteen aikana kuuluu yhteistoimintamenettelyyn piiriin¹². Työnantajan tulee ennen päätöksentekoa neuvotella

¹⁰ Henkilötietolain 9 §.

¹¹ Henkilötietolain 24 §. Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 4 §:ssä säädetään työnantajan tiedonantovelvollisuudesta.

¹² L yksityisyyden suojasta työelämässä 4 § (457/2007): Henkilötietojen kerääminen työhön otettaessa ja työsuhteen aikana kuuluu yhteistoiminnasta yrityksissä annetussa laissa (334/2007), yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annetussa laissa (651/1988) sekä työnantajan ja henkilöstön välisestä yhteistoiminnasta kunnissa annetussa laissa (449/2007) tarkoitetun yhteistoimintamenettelyyn piiriin.

henkilöstön edustajien kanssa suunnitellun toimenpiteen perusteista, vaikutuksista ja vaihtoehdoista.

Vastaukset ovat vastaajan arvioita, joita tulee voida kommentoida

Kerättävien henkilötietojen edellytetään olevan virheettömiä¹³. Tietojen virheettömyyden arviointiin vaikuttaa henkilötietojen käsittelyn tarkoitus sekä käsittelyn merkitys rekisteröidyn yksityisyyden suojalle. Virheettömyysvaatimuksen merkitys korostuu, jos tietoja on tarkoitus käyttää yksityistä henkilöä koskevassa päätöksenteossa.

Rekisteröidyllä on oikeus saada tietää, mitä henkilötietojen käsittelyyn liittyviä oikeuksia hänellä on ja miten nämä oikeudet toteutetaan¹⁴. Jokaisella on esimerkiksi pyynnöstään yleensä oikeus saada tietää, mitä tietoja hänestä on talletettu eri rekisterinpitäjien henkilörekistereihin¹⁵. Jos rekisteröity arvioi tietojen olevan virheellisiä, hänellä on oikeus vaatia virheellisen tiedon korjaamista¹⁶.

Koska kyselyin kerättävät tiedot ovat opiskelijoiden subjektiivisia arvioita opettajan antamasta opetuksesta, opettajalla tulee olla mahdollisuus esittää oma näkemyksensä. Rehtori voi esimerkiksi palautekeskustelussa antaa jokaiselle opettajalle henkilökohtaisen palautteen siitä, miten hänen antamaansa opetusta on arvioitu. Opettajalla on tässä yhteydessä mahdollisuus esittää oma näkemyksensä. Osapuolten väliset suulliset keskustelut jäävät henkilötietolain soveltamisalan ulkopuolelle, jos keskusteluissa esitettyä ei kirjata minnekään ja jos keskustelussa esiin tulevat tiedot eivät ole peräisin mistään henkilörekisteristä.

VASTAUSTEN KÄSITTELY

Kenen tehtäviin vastausten käsittely kuuluu

Henkilötietoja voivat käsitellä vain ne henkilöt, jotka tarvitsevat niitä työtehtävissään. Työnantaja määrittelee työntekijöidensä työtehtävät.

Kerätyt tiedot saattavat olla salassa pidettäviä¹⁷. Salassapitovelvoite asettaa tulosten julkistamiselle¹⁸ ja tietojen käsittelylle erityisiä vaatimuksia. Salassapitosäännöksestä ilmenee, kenelle tietoja voi antaa.

Vaikka kyselyn toteutuksessa ei olekaan tarkoitus kerätä työntekijää koskevia henkilötietoja, vastauksiin saattaa liittyä myös tällaisia tietoja. Tämä seikka tulee huomioida vastausten käsittelyssä.

Rekisterinpitäjän tulee huolehtia siitä, että henkilöstöllä on riittävät ohjeet ja tiedot henkilötietojen käsittelystä ja käytöstä. Myös henkilötietojen käsittelyvastuut tulee määritellä.

¹³ Henkilötietojen virheettömyydestä säädetään henkilötietolain 9 §:ssä.

¹⁴ Henkilötietolain 24 §.

¹⁵ Henkilötietolain 26 § - 27 §.

¹⁶ Henkilötietolain 29 §.

¹⁷ Salassapitosäännöksiä on koululaeissa ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:ssä. Kts. myös henkilötietolain 33 § vaitiolovelvollisuudesta.

¹⁸ KHO on ottanut 10.5.2005 antamassaan päätöksessä KHO:2005:26 kantaa kouluarviointiraporttien julkisuuteen.

Vastaukset on suojattava ulkopuolisilta

Kaikissa käsittelyn vaiheissa henkilötiedot on suojattava ulkopuolisilta¹⁹. Yksittäisen opettajan arvioinnin julkaiseminen on henkilötietojen luovuttamista, joka on mahdollista vain henkilön suostumuksella. Kyselyin saatuja vastauksia ei näin ollen voi näyttää muille opettajille. Kysely tulee tietoverkossakin toteuttaa siten, että vastaajat eivät näe toistensa vastauksia.

Sen sijaan opetuksen laadun yhteisarvosana voidaan julkaista tilastotietona, joka ei ole yhdistettävissä kehenkään henkilöön. Se ei ole silloin henkilötieto.

Kyselystä laaditaan yhteenveto

Tiettyyn käyttötarkoitukseen kerätty aineisto muodostaa itsenäisen henkilökäytön²⁰, josta laaditaan rekisteriseloste²¹ jokaisen saataville. Kun opiskelija arvioi jollakin asteikolla jonkin oppiaineen opetusta, tietojen käyttötarkoituksena on oppilaitoksen antaman opetuksen arviointi ja kehittäminen. Itsearviointin kerätyt henkilötiedot muodostavat erillisen aineiston.

Vastausten analysointivaiheessa vastauksista voidaan ottaa huomioon vain kunkin kyselyn kannalta oleellinen tieto. Suositeltavaa on, että vastauksista laaditaan yhteenvedot, jotka eivät sisällä yksittäistä henkilöä koskevia tietoja. Myös arviointitulosten julkistamisessa tulee huolehtia siitä, että yksittäinen henkilö ei tule epäasiallisesti kohdeksi.

Henkilötietoja sisältävien kyselyvastausten säilytysaika tulee määritellä²². Jos vastausten säilyttäminen ei ole enää toiminnan kannalta tarpeellista, ne tulee hävittää. Hävittämisen tulee tapahtua luotettavasti. Myös tietoverkossa tehtyjen kyselyiden vastaukset tulee hävittää samassa ajassa.

Vastauksista ei näin ollen muodostu pysyvämpää itsenäistä henkilökäytön sen jälkeen, kun arvioinnin suorittamisesta on laadittu raportti. Sen sijaan vastauksista laaditut yhteenvedot voidaan säilyttää pidempäänkin²³.

Lisätietoja:

- Julkisuus ja tietosuojatietosuojat opetustoimessa – opas koulujen ja oppilaitosten käyttöön²⁴

¹⁹ Kts. henkilötietolain 5 §, 32 § sekä 33 § ja toimintaan soveltuvat salassapitosäännökset.

²⁰ Henkilökäytön määritelmä on henkilötietolain 3 §:n 3 kohdassa.

²¹ Rekisteriseloste osoitteessa www.tietosuojatietosuojat.fi

²² Kts. henkilötietolain 9 § ja 34 §.

²³ Viranomaisen asiakirjojen arkistoinnista saa lisätietoja Arkistolaitoksen kotisivuilta osoitteesta www.narc.fi.

²⁴ Opetushallituksen julkaisu.